

Dănuț-Vasile Jemna

**Antropologia Sfântului Irineu de Lyon
Incoruptibilitatea ca destin al omului**

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura Doxologia
2017

Cuprins

Prefață	9
Cuvânt înainte	13
Introducere	15
1. Importanța teologiei și antropologiei Sfântului Irineu	15
2. Conceptul de <i>incoruptibilitate</i> în opera Sfântului Irineu	18
3. Stadiul cercetării în literatura de specialitate	20
4. Cadru de lucru	24
I. Viața și opera Sfântului Irineu în contextul experienței Bisericii din secolul al II-lea	27
1.1. Episcopul de Lyon: omul și opera	27
1.1.1. Coordonate biografice	27
1.1.2. Principalele lucrări și specificul operei Sfântului Irineu	32
1.1.2.1. <i>Adversus Haereses</i>	34
1.1.2.2. Demonstrația propovăduirii apostolice	40
1.1.3. Surse și influențe asupra operei Episcopului de Lyon	41
1.1.3.1. Textele gnostice	41
1.1.3.2. Părinții Apostolici	44
1.1.3.3. Apologeții. Sfântul Iustin Martirul și Sfântul Teofil al Antiohiei	46
1.2. Caracterul biblic al antropologiei Sfântului Irineu	54
1.2.1. Metoda hermeneutică a Sfântului Irineu	58
1.2.1.1. Scriptura ca autoritate	60
1.2.1.2. Unitatea de mesaj a Scripturii	64
1.2.1.3. Unicul Autor al celor două Testamente. Relația dintre Hristos și Scriptură	66
1.2.1.4. „Cunoaștem în parte”	69
1.2.1.5. Diversitatea literară a Scripturii	71
1.2.1.6. Tipologia biblică	73
1.2.1.7. Tradiția și rolul său hermeneutic	77
1.2.1.8. <i>Regula veritatis</i> (κανών τῆς ἀληθείας)	81
1.2.2. Relația tipologică Adam – Hristos în antropologia Sfântului Irineu	86
1.2.2.1. Adam ca tip al „Celui ce avea să vină”	88
1.2.2.2. πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδὰμ ἢ ἔσχατος Ἀδὰμ	92
II. O perspectivă biblică asupra conceptului de <i>incoruptibilitate</i>	97
2.1. <i>Incoruptibilitatea</i> în Vechiul Testament	98

2.1.1. Ideea de <i>incoruptibilitate</i> în cărțile canonice (Ps. 15 și Ps. 48)	100
2.1.1.1. Învierea și <i>incoruptibilitatea</i> (Ps. 15)	102
2.1.1.2. Mântuirea și <i>incoruptibilitatea</i> (Ps. 48)	106
2.1.2. <i>Incortibilitatea</i> în cărțile deuterocanonice (Înt. Sol. și IV Mac.)	109
2.1.2.1. Aphtharsia în Cartea Înțelepciunii lui Solomon	110
2.1.2.2. Aphtharsia în IV Macabei	117
2.2. <i>Incortibilitatea</i> în Noul Testament	120
2.2.1. ἀφθαρσία și ἄφθαρτος la Sfântul Apostol Pavel	121
2.2.1.1. ἀφθάρτων θεοῦ și răsplata divină (Rom. 1, 23; 2, 7)	122
2.2.1.2. <i>Incortibilitatea</i> în I Corinteni	128
2.2.1.3. Experiența creștină și <i>incortibilitatea</i> (Ef. 6, 24)	137
2.2.1.4. <i>Incortibilitatea</i> în Epistolele Pastorale	138
2.2.2. ἄφθαρτος la Sfântul Apostol Petru	140
2.2.2.1. Moștenirea cerească (I Pt. 1, 4)	141
2.2.2.2. Cuvântul <i>incortibil</i> al lui Dumnezeu (I Pt. 1, 23)	143
2.2.2.3. Caracterul creștin (I Pt. 3, 4)	144
III. <i>Incortibilitatea</i> la gnostici și la Sfântul Irineu de Lyon	147
3.1. Viziunea gnostică despre <i>incortibilitate</i>	148
3.1.1. <i>Incortibilitatea</i> ființei divine și starea coruptă a lumii	150
3.1.2. Ființa omului. Mântuirea și destinul său	158
3.2. Conceptul de <i>incortibilitate</i> la Sfântul Irineu	166
3.2.1. Limitele conceptualizării <i>incortibilității</i>	166
3.2.1.1. Natura conceptului de <i>incortibilitate</i> . O nouă ontologie	167
3.2.1.2. Redefinirea conceptelor gnostice în paradigmă biblică	181
3.2.2. O viziune antropologică holistă	197
3.2.2.1. Creat pentru <i>incortibilitate</i> . Destinul și constituția omului	200
3.2.2.2. Dobândirea <i>incortibilității</i> . Împlinirea iconomiei divine în întruparea Fiului	206
3.2.2.3. Participarea la <i>incortibilitate</i> . Sacramentele și viața Bisericii	209
3.2.2.4. Perfecțiunea finală	211
IV. Baze vetero-testamentare ale conceptului de <i>incortibilitate</i> la Sfântul Irineu	219
4.1. Distincția creat – necreat și destinul omului (Gen. 1, 26-28)	221
4.1.1. O viziune trinitară asupra creației. <i>Incortibilitatea</i> ca destin al omului	223
4.1.2. Creat și necreat. Dinamica omului spre perfecțiune	234
4.1.3. Chipul și asemănarea lui Dumnezeu și <i>incortibilitatea</i>	238
4.2. Darul lui Dumnezeu și scopul creației (Gen.2, 7)	248
4.2.1. Omul este creat pentru <i>incortibilitate</i>	250

4.2.2. Constituția omului permite <i>incoruptibilitatea</i>	254
4.2.3. De la ψυχὴν ζωσαν la <i>incoruptibilitate</i>	258
4.3. Căderea omului și <i>incoruptibilitatea</i> (Gen. 3, 1-5)	270
4.4. Participarea la <i>incoruptibilitate</i> (Ps. 81, 1-7)	280
4.4.1. Valențe interpretative la Psalmul 81, 1-7 înainte de Sf. Irineu	280
4.4.1.1. Psalmul 81, 1-7 în Midraș	281
4.4.1.2. Psalmul 81, 1-7 la Sfântul Iustin Martirul și la Sfântul Teofil al Antiohiei	284
4.4.1.3. Relația dintre Psalmul 81, 1-7 și Ioan 10, 34-36	286
4.4.1.4. Considerații privind exegeza Sfântul Irineu la Psalmul 81, 1-7	290
4.4.2. Darul înfierii. O perspectivă antropologică și baptismală la Psalmul 81, 1-7	291
4.4.3. <i>incoruptibilitatea</i> ca participare la slava Fiului	298
4.4.4. Un proces de creștere spre maturizare	301

V. Baze nou-testamentare ale conceptului de *incoruptibilitate*

la Sfântul Irineu	306
5.1. Sinopticii și definirea conceptului de <i>incoruptibilitate</i> la Episcopul de Lyon	307
5.1.1. Destinul omului și semnul lui Iona (Mt. 12, 39-40)	307
5.1.2. <i>incoruptibilitatea</i> ca dar și răsplată (Mt. 22, 1-14; Mt. 20, 1-16)	312
5.1.3. Libertatea ca premisă a <i>incoruptibilității</i> (Mt. 8, 13; 11, 12; 23, 37)	316
5.1.4. <i>Homo vivens</i> . Vederea lui Dumnezeu (Mt. 5, 8)	322
5.2. Literatura ioaneică și definirea <i>incoruptibilității</i> din perspectiva Sfântului Irineu	328
5.2.1. Scopul și constituția omului (In 9, 1-7; 15, 16; 17, 5)	328
5.2.2. Comuniunea omului cu <i>incoruptibilitatea</i> în Hristos (In. 1, 1-18; 14, 9; I In. 1, 6)	336
5.3. Starea de <i>incoruptibilitate</i> în teologia paulină. O perspectivă a Sfântului Irineu	345
5.3.1. Valențe ale conceptului de <i>incoruptibilitate</i> în I Corinteni 15 și II Corinteni 4, 5	347
5.3.1.1. Trup psihic – trup spiritual (I Cor. 15, 42-44)	348
5.3.1.2. Primul Adam – Ultimul Adam și sensul omului (I Cor. 15, 45-46)	355
5.3.1.3. Chipul celui pământesc – chipul celui ceresc (I Cor. 15, 48-49; Rom. 11, 17-24)	360
5.3.1.4. Trupul este capabil să primească <i>incoruptibilitatea</i> (I Cor. 15, 50)	364
5.3.1.5. Coruptibil – incoruptibil (I Cor. 15, 53-54; II Cor. 3, 3; 4, 10-11; 5, 4)	369

5.3.2. <i>Incoruptibilitatea</i> în I Corinteni 2, 6, 14-16; 3, 1 și Romani 8, 5-9. Oameni <i>carnali</i> și <i>spirituali</i>	373
5.3.3. Experiența <i>incoruptibilității</i> în relație cu Romani 8, Galateni 5, Efeseni 1 și I Corinteni 10	381
5.3.3.1. Omul <i>spiritual</i> este fiu adoptiv (Rom. 8, 14-15; Gal. 4, 5)	382
5.3.3.2. Botezul și <i>incoruptibilitatea</i> (Ef. 1, 14; 5, 26, Tit 3, 5)	386
5.3.3.3. Euharistia și participarea la <i>incoruptibilitate</i> (I Cor. 10, 16)	389
Concluzii	398
1. Scriptura și conceptul de <i>incoruptibilitate</i> la Sfântul Irineu	398
2. Exegezele Sfântului Irineu pentru fundamentarea conceptului de <i>incoruptibilitate</i>	400
3. Posibile implicații actuale	402
Bibliografie	405

Prefață

O lucrare de referință pe tema antropologiei Sf. Irineu de Lyon, analizată din perspectivă biblică, nu avem în literatura teologică românească. Cu toate că opera Sf. Irineu este o referință pentru multe domenii de cercetare teologică (dogmatică, teologie biblică, istoria Bisericii), se poate afirma că ea a fost destul de neglijată, mai ales sub aspectul abordării și a analizei biblice. Așadar, antropologia Sf. Irineu n-a constituit pentru bibliști un domeniu anume de investigație științifică.

Punctul cheie al antropologiei Sf. Irineu este conceptul de *incoruptibilitate*, care marchează relația dintre om și Dumnezeu, atât în planul „pre-cădere”, cât și în cel „post-cădere”, cu implicații hristologice, pentru că incoruptibilitatea are relație cu spațiul de referință și semnificația soteriologică a Întrupării, dar și ecleziologice și pnevmatologice, întrucât ea, ca destin al omului, este realizată de către Duhul Sfânt, în Biserică.

Așadar, avându-se în vedere penuria de literatură biblică românească referitoare la tema în dezbatere,¹ o lucrare pertinentă, de anvergură, la nivelul unei analize exegetice comparative, cu referințe bibliografice la cele mai noi rezultate ale cercetării biblice moderne, se impunea demult.

Cartea de față a D-lui Dănuț Jemna este *un început*, dar, cu toate acestea, ea nu are deloc caracteristicile unei abordări de inițiere în temă, ca astfel, să lase, din capul locului, spațiu pentru nenumărate alte încercări cu statut orientativ. Ea este mai mult decât un început; cel puțin pentru câteva capitole, cartea se prezintă ca o finalitate de abordare a conceptului de „incoruptibilitate” în antropologia Sf. Irineu. Iată, așadar, de unde necesitatea unei astfel de lucrări în teologia românească, în general, și în cea biblică, în special.

---

¹ Cu privire la lucrările apărute în limba română asupra vieții și operei Sf. Irineu, menționăm existența a două cărți și a câtorva studii: Dr. Irineu Bistrițeanul, *Sfântul Irineu de Lyon – polemist și teolog*, Editura Cartimpex, Cluj Napoca, 1998 (110 pagini) și I. Goje, *Sfântul Irineu – apărător al învătăturii creștine*, Editura Renașterea, Cluj Napoca, 2002 (format 13x20 cm, 400 pagini); T. Meleșcan, „Sfântul Irineu”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, LIV, 1-2, 1978, pp. 96-100; M. Hau, „Atitudinea față de erezii a Sf. Irineu de Lugdunum”, în *Ortodoxia*, XL, 1, 1989, pp. 63-71; R. Rus, „Coordonate ale gândirii teologice a Sf. Irineu din Lyon”, în *Studii teologice*, LIII, 3-4, 2001, pp. 3-15.

Ceea ce cititorul poate să remarce de la începutul lecturii cărții, ca un real ajutor în înțelegerea celor prezentate, este alternanța dintre informația oferită în dezvoltarea subiectului și exemplificări complementare și trimiteri bibliografice de referință, ilustrate în notele de la subsolul paginilor. Această precizare de natură metodologică, specifică unei cercetări, la acest nivel, arată că autorul stăpânește bine domeniul de referință bibliografic, atât patristic, cât și modern, contemporan.

În primul capitol al cărții, intitulat *Viața și opera Sf. Irineu în contextul vieții Bisericii din secolul al II-lea*, autorul prezintă o scurtă trecere în revistă a unor elemente importante din viața Episcopului de Lyon, insistând asupra acelor care i-au marcat opera și slujirea. Ca o sursă de influență asupra operei Sf. Irineu se crede, adesea, că a fost Gnosticismul. Făcând referiri directe la opera Sf. Irineu, "Adversus Haeresis", autorul cărții arată că, din modul în care Sf. Irineu prezintă doctrinele gnostice, se arată a fi cunoscut în amănunt lucrările unor gnostici precum, Valentin, Ptolemeu, Marcion etc. Câștigul din cartea de față este că ne pune în contact direct cu sursa de referință directă la gnostici, și nu prin abordări interpretative. Însă influența hotărâtoare asupra operei Episcopului de Lyon au avut-o Părinții Apostolici și Apologeții sec. II, în special, Sf. Iustin Martirul și Teofil al Antiohiei, ceea ce autorul subliniază corect într-o secțiune specială din primul capitol, intitulată *Surse și influențe asupra operei Episcopului de Lyon*.

O atenție deosebită este acordată, în acest context, și concepției Sf. Irineu despre Sf. Scriptură. Pentru Episcopul Lyonului, Scriptura, ca așezare în scris a unei părți din Revelație, este o „întrupare” a Cuvântului divin, care se face accesibil omului, modului său de existență și nevoii sale de comunicare. Interpretului i se cere să se așeze într-un cadru de autoritate, reprezentat de Biserică, și de Tradiția ei, precum și de o asumare și o trăire personală concretă a adevărului desprins din Scripturi, punct de vedere important pentru înțelegerea cadrului în care Scriptura se interpretează: cel al Tradiției vii a Bisericii, și nu în cel restrâns, confesional, al fiecărui creștin.

De ce este importantă această referire la raportarea Sf. Irineu la Scriptură? Pentru că în sec. II, când canonul NT nu era definitivat, Sf. Irineu vorbea despre nevoia unor principii care să guverneze demersul hermenutic, *tipologia biblică* fiind un element exegetic extrem de important pentru identificarea mesajului unitar al Scripturii celor două Testamente.

Așa cum sugerează și titlul, capitolul al doilea al cărții este destinat analizei conceptului de incoruptibilitate din perspectivă biblică. Studiind textele Scripturii, d-l Dănuț Jemna ajunge la concluzia că accepțiunea biblică

a termenului incoruptibilitate este una dublă. Pe de o parte, se referă la ființa lui Dumnezeu, incoruptibilitatea fiind un atribut divin care, alături de nemurire, caracterizează eternitatea și lipsa unei deveniri, a unei mișcări sau a unei necesități în Dumnezeu. Astfel, incoruptibilitatea arată perfecțiunea și atotsuficiența în sine a Ființei divine, care s-a revelat în Scripturi. Pe de altă parte, conceptul de incoruptibilitate se aplică și la om, înțelesă de către Episcopul Lyonului ca fiind o *participare* la incoruptibilitatea ființei lui Dumnezeu, ca o slavă pe care omul o primește de la Cel cu care se aseamănă. Așadar, incoruptibilitatea vizează asemănarea omului cu Dumnezeu și se realizează pneumatologic. Duhul lui Dumnezeu asigură creșterea și dezvoltarea spre perfecțiune, proces al cărui rezultat este dobândirea plenară a incoruptibilității în Eshaton. În antropologia biblică a Sf. Irineu, relația dintre starea inițială, de inocență și copilărie a omului, și starea sa finală, de maturitate, este realizată cu ajutorul conceptului de incoruptibilitate, care permite astfel o evaluarea corectă a adevăratei naturi a omului, cel care a primit în germene, la creație, ceea ce trebuie să devină în Eshaton.

După această întemeiată analiză biblică, urmează un studiu atent cu privire la conceptul de incoruptibilitate la gnostici și la Sf. Irineu, în capitolul al treilea al cărții. Autorul subliniază natura conceptului în abordarea Sf. Irineu și mai ales maniera în care episcopul de Lyon redefinește din perspectivă biblică termenii cheie ai gândirii adversarilor săi.

În partea finală a cărții, autorul dedică două capitole unei analize privind fundamentarea biblică a conceptului de incoruptibilitate în opera Sf. Irineu. Sunt studiate cu grijă exegezele biblice ale episcopului de Lyon la pasajele Scripturii, vechi și nou-testamentare care, din perspectiva sa, fundamentează conceptul de incoruptibilitate.

Ceea ce aș remarca aici este faptul că autorul cărții l-a înțeles pe Sf. Irineu, ca exeget, ca fiind unul care poate aduce o contribuție importantă la eliminarea hiatusului din Teologia timpului nostru, care moștenește o acută ruptură între abordarea academică și cea practică, pe de o parte, și între cea sistematică și exegetică, pe de altă parte.

Sf. Irineu, prin forța gândirii sale și a modelului său de viață, care a culminat cu martiriul întru Hristos, ne dovedește că interpretul Scripturii nu poate fi un om rupt de experiența eclezială, de comuniunea apostolică, de viața liturgică și sacramentală a Bisericii, de problemele concrete cu care se confruntă creștinii timpului nostru, spune corect autorul în partea de concluzii a lucrării.

Așadar, „conceptul de incoruptibilitate reprezintă un serios aliat în lupta cu dihotomiile de tip dualist, cu relativismul moral și cu riscul izolării

cu care este confruntat creștinismul actual... Dacă în Iisus Hristos omul intră în dinamica devenirii spre destinul său, dacă participă deja la incoruptibilitate, atunci viața eclezială scapă de capcana activismului religios sau a dihotomiilor care rup viața între religios și nereligios, între sacru și profan, între materie și spirit, între trup și suflet, între natural și supranatural", mai afirmă D-l Dănuț Jemna.

Cartea de față este, așadar, una *gândită, trecută prin filtrul reflecției personale* de referire critică la teze și antiteze, în încercarea de găsire a sintezei, pe care autorul o și accentuează.

Originalitatea modului de tratare a subiectului, marcată de curajul autorului de a împinge reflecția dincolo de stadiul ei de formulă uzitată de școală, dau valoare de reper teologic și de referință științifică, certă, cărții de față.

Felicitări autorului, D-l Dănuț Jemna, și spor sufletesc, în urma lecturii ei, cititorilor!

Cluj-Napoca,
La Praznicul Sf. Andrei,
30 Noiembrie 2016

Pr. prof .univ. dr. Stelian TOFANĂ
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
Facultatea de Teologie Ortodoxă

Cuvânt înainte

Această lucrare este rodul convergenței mai multor factori care au acționat la vremea potrivită, prin harul lui Dumnezeu, și mi-au permis accesul la formarea academică de nivel doctoral la una dintre cele mai importante universități din România, sub îndrumarea unuia dintre cei mai însemnați profesori de teologie biblică din țara noastră.

Amintesc mai întâi o pasiune veche de peste 20 de ani pentru studiul operei Sfinților Părinți ai Bisericii. Am intrat în această lume a oamenilor mari ai lui Dumnezeu și am avut harul să primesc, din acest tezaur al Bisericii, răspunsuri și fundamente pentru gândirea și experiența creștină, precum și elanul de a împărtăși și altora ceea ce am primit.

Pomenesc cu recunoștință sprijinul și încrederea oferite de prietenii mei din Iași, oameni care m-au determinat să cred în acest proiect și m-au susținut cu idei, încurajări, resurse academice, contacte, rugăciune.

Un factor decisiv pentru proiectul formării mele academice îl reprezintă întâlnirea cu coordonatorul acestei teze de doctorat: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană. Am avut ocazia să îl întâlnesc personal la o conferință academică. M-a cucerit cu erudiția sa, cu pasiunea pentru Scripturi și oameni, și mai apoi cu deschiderea și disponibilitatea de a mă sprijini în formarea mea teologică. Cu acest prilej, la capătul unui proces de muncă intens și fructuos, îmi exprim cele mai călduroase mulțumiri pentru îndrumarea și sprijinul primit în perioada studiilor doctorale, precum și pentru suportul oferit în vederea apariției acestei cărți.

Aș dori să mulțumesc aici editurii Doxologia pentru deschiderea și sprijinul oferit pentru a publica această lucrare. De asemenea, doresc să amintesc efortul realizat de Teofil și Claudia Stanciu, care au lucrat la o primă editare a textului.

Închei această pagină cu gânduri de apreciere față de membrii familiei, soția și copiii, celor care au fost alături de mine, au sprijinit pasiunea mea pentru teologie și au înlesnit efortul de a finaliza această carte.

Dănuț Jemna
Aprilie, 2017

Introducere

1. Importanța teologiei și antropologiei Sfântului Irineu

Printre specialiștii din domeniul teologiei biblice și patristice se remarcă o tot mai vie preocupare pentru studiul locului și rolului Scripturii la Părinții Bisericii, împreună cu analiza din perspectivă biblică a unor teme teologice fundamentale care apar în literatura patristică. Asemenea studii aduc în discuție o serie de întrebări importante¹ precum cele referitoare la semnificația unor concepte fundamentale din scrierile Sfinților Părinți, ca, de pildă: Scriptura, canonul, autoritatea textului biblic etc., dar și întrebări ce vizează fundamentarea biblică a unor teme din domeniul teologiei creației, antropologiei, ecleziologiei etc. Un interes aparte îl suscită lucrările autorilor creștini timpurii, care au jucat un rol important în deschiderea principalelor direcții de gândire creștină și în delimitarea doctrinei creștine de tiparele filosofiei antice. Scrierile Sf. Irineu de Lyon reprezintă o provocare pentru strădaniile teologiei actuale, atât prin specificul lor tematic, cât și datorită contextului și perioadei istorice în care au fost scrise, epocă în care nu exista un canon al Scripturii, scrisul teologic era la început, iar Biserica era greu încercată de erezii.

La Sf. Irineu, învățătura despre om reprezintă un câmp de cercetare important, autorul deschizând un nou orizont în spațiul gândirii antice prin viziunea despre existență pe care o propune și în special prin faptul că prezintă omul din perspectiva Scripturii creștine, ca o ființă unitară și înțeleasă holistic, în relație cu întreaga realitate a existenței. În gândirea teologică a Sf. Irineu, ființa umană ocupă un loc central². Episcopul este interesat să prezinte cu claritate elemente legate de originea omului, poziția acestuia în creație, destinul pentru care Dumnezeu l-a creat, constituția

---

¹ A se vedea, în acest sens, M.C. Steenberg, „Irenaeus on Scripture, graphe, and the status of Hermas”, *St. Vladimir's Theological Quarterly*, 53, 1, 2009, p. 29.

² Ideea este împărtășită de mulți autori. A se vedea, de pildă, D.J. Constantelos, „Irenaeus of Lyons and his central views on human nature”, *St. Vladimir's Theological Quarterly*, vol. 33, no. 4, 1989, New York, p. 361.

sa și procesul de devenire în calitate de ființă cu o identitate dinamică. Sf. Irineu poate fi considerat primul antropolog creștin, precum și primul teolog care formulează o antropologie bine fundamentată teologic. Acest interes deosebit față de antropologie nu este determinat numai de necesitatea de a răspunde unui adversar cu o orientare antropocentrică, ci mai ales de viziunea sa teologică care are în centru pe Dumnezeu-Omul, Iisus Hristos. Pentru Sf. Irineu, revelația biblică nu este numai o revelație despre Dumnezeu, ci și despre om. Fără a cădea în păcatul adversarilor, Sf. Irineu este convins că motorul întregii iconomii divine este omul, că Dumnezeu s-a întrupat nu doar ca să îl salveze, ci să Își desăvârșească opera, să se unească cu propria creație și să o înalțe alături de Sine în slavă.

Antropologia Sf. Irineu are un caracter aparte din cel puțin două motive legate între ele: aceasta se construiește în contextul luptei cu gnosticii; disputa cu ereticii este în esență una în planul interpretării Scripturii. Polemica cu gnosticii nu este o simplă bătălie apologetică, ci este o muncă prin care autorul încearcă să tragă o linie de demarcație între viziunea filosofică greacă și concepția creștină despre om, lume și Dumnezeu. Disputa cu un sistem de gândire sincretic, cum este cel al gnosticilor, ia la Sf. Irineu forma raportării la sursele autentice de fundamentare a gândirii creștine: Scriptura și tradiția hermeneutică apostolică. Sf. Irineu își afirmă explicit această poziție în repetate rânduri, iar gândirea polemică și ideile ereticilor îl determină să fie creativ, revoluționar chiar, să dezvolte o serie de concepte și să pună bazele unui sistem coerent de gândire. Această coerență nu trebuie înțeleasă după rigoarea academică de astăzi, ci este una determinată de caracterul ei biblic. Având convingerea că Scriptura este una, chiar dacă există mai multe cărți și mai mulți autori umani, episcopul a profesat ideea că mesajul ei este unitar și, în consecință, orice interpretare și orice enunț ce se pretind biblice trebuie să fie în acord cu Scriptura. Gnosticii recurgeau la interpretarea Sfintelor Scripturi fie cu intenția de a-și legitima tezele formulate de pe poziția filosofică adoptată, fie pentru a adăuga un plus de greutate doctrinelor lor. Pentru a combate erezia și această falsă hermeneutică, munca Sf. Irineu este una de delimitare a interpretărilor gnostice de cele ale Bisericii și de punere în valoare a celor care sunt în spiritul unitar al Scripturii și al tradiției apostolice.

Având un asemenea cadru de lucru, Sf. Irineu construiește o antropologie puternic înrădăcinată biblic, având la bază o gândire cu totul nouă și radical diferită de cea a lumii antice grecești sau evreiești. Este o antropologie centrată pe evenimentul întrupării Logosului, Fiul lui Dumnezeu, eveniment despre care mărturisesc Scripturile și experiența vie a

Bisericii în iconomia Duhului Sfânt. În construcția sa teologică, Sf. Irineu conturează un alt tip de ontologie care dă valoare omului prin apelul la: constituția sa naturală compusă (materială și spirituală); demnitatea de ființă modelată de *mâinile lui Dumnezeu* pentru a fi o ființă creată după *chipul și asemănarea Lui*; destinul omului de a trăi etern alături de Dumnezeu. Pentru episcop, mesajul central al Scripturii este Iisus Hristos. El este Dumnezeu-Omul, Dumnezeu perfect și om perfect deopotrivă, de aceea *teologia sa este antropologică și antropologia sa este teologică*. Miza revelației și a iconomiei lui Dumnezeu este întruparea Fiului, cel care reprezintă de-săvârșirea operei lui Dumnezeu, împlinirea omului ca ființă ce se aseamănă cu Creatorul ei.

Cele două coordonate care dau specificul antropologiei Sf. Irineu sunt amplificate de contextul istoric, politic și cultural în care a trăit și a activat ca episcop al Bisericii. Sf. Irineu a fost contemporanul martirilor, în Biserica persecutată care trăia intens apropierea eshatonului. De aceea, teologia și antropologia sa au un caracter aproape militant, cu profundă coloratură eshatologică. De altfel, „sistemul” Sf. Irineu este unul deschis, viu, care invită la dezvoltare. Acesta este ancorat în textul biblic care relevă istoria concretă și vizibilă a lucrărilor lui Dumnezeu în lume, chiar și în perioadele cele mai tulburi. Nu este cantonat în dogmă și sistematizare, în scheme speculative și raționaliste, ci se concentrează pe experiența vie a Bisericii din vremea sa, timp în care mărturia pentru adevăr și despre adevăr constituiau fapte de viață de maximă gravitate. Cercetarea științifică asupra operei Sf. Irineu trebuie să ia în considerare coordonatele specifice epocii și gradului de evoluție atins de literatura creștină din a doua jumătate a secolului al II-lea A.D. De asemenea, așteptările cu privire la realizările episcopului trebuie judecate în acest context, indiferent de perspectiva din care sunt analizate și oricare ar fi temele abordate. În lucrarea de față, ne propunem o analiză a operei Sf. Irineu din perspectiva teologiei biblice.

Sf. Irineu a adus o contribuție³ esențială la dezvoltarea gândirii și spiritualității creștine prin tot ceea ce a realizat, prin ceea ce a scris și a trăit ca episcop al Bisericii. În ciuda acestei contribuții hotărâtoare, opera și viața sa sunt foarte puțin cunoscute, explorate și valorificate astăzi. Lucrarea de față este motivată de caracterul de pionierat și de mare deschidere a gândirii și a experienței creștine a acestui important părinte al Bisericii. Sf.

---

³M.A. Donovan, *One Right Reading? A Guide to Irenaeus*, Liturgical Press, Collegeville, 1997, p. 3.

Irineu este un reper pentru majoritatea direcțiilor de cercetare din teologie: dogmatică, spiritualitate, teologie biblică, istoria bisericii etc. Însă în domeniul antropologiei, mai precis al antropologiei biblice, Sf. Irineu a fost neglijat. Dezvoltarea cercetării în acest domeniu poate aduce la lumină idei fundamentale pentru dezbaterea teologică contemporană cu privire la om, într-un context în care provocările sunt foarte serioase. Ne referim în special la cele propuse de biologie și genetică, de încălzirea globală și mediu, de decalajele economice și problemele socio-politice internaționale.

Caracterul și importanța dimensiunii biblice a operei Sf. Irineu au fost invocate și studiate în literatura de specialitate și reprezintă un obiectiv principal al acestei lucrări. Chiar dacă a avut de dus o polemică cu adversarii săi, episcopul a realizat o foarte importantă muncă exegetică. În opera sa se conturează o serie de principii de interpretare a Scripturii, care au fost dezvoltate în condițiile de pionierat în care activa Biserica din vremea sa. Motivația unei lucrări cu tema *Antropologia Sfântului Irineu de Lyon. Incoruptibilitatea ca destin al omului* își poate găsi suportul în următoarele considerente: este o întreprindere care se apropie de stadiul primar al gândirii teologice în creștinism; vizează o problematică puțin studiată și de interes; invită la un studiu interdisciplinar; solicită în plan aplicativ; presupune identificarea unor corespondențe între epoca Sf. Irineu, cea patristică și cea actuală.

2. Conceptul de *incoruptibilitate* în opera Sfântului Irineu

Analiza lucrărilor Sf. Irineu relevă existența unei frecvențe mari⁴ a termenului *incoruptibilitate*. Acesta este utilizat în sens biblic, atât în relație cu ființa lui Dumnezeu, cât și cu referire la om. Plecând de la textul biblic, episcopul construiește și dezvoltă o anumită încărcătură conceptuală în jurul acestui termen, iar rezultatul joacă un rol esențial în definirea concepției creștine despre om. Subliniem din nou că așteptările cu privire la nivelul de conceptualizare trebuie să se adapteze atât epocii, cât și metodei și intenției cu care a lucrat episcopul. Așa cum vom demonstra în primul și al treilea capitol al lucrării, metoda Sf. Irineu este aceea de a redefini concepte de bază ale gândirii gnostice în parametri biblici, realizând un adevărat tur de forță în acest câmp al exegezei biblice. Acceptând limitele unui limbaj aproape de textul biblic, fără un mare efort speculativ

---

⁴Y. de Andia a numărat 90 de apariții ale termenului cu toți derivații săi în cele cinci cărți ale operei *Adversus Haereses*, conform Y. de Andia, *Homo vivens: incorruptibilité et divinisation selon Irénée de Lyon*, Etudes Augustiniennes, Paris, 1986, p. 17.

și fără construcții raționale sofisticate, putem vorbi despre un nivel de conceptualizare suficient de consistent încât această cercetare să nu își piardă subiectul. Logica acestui conținut provine din dialogul permanent cu textul sacru, cu teza adversarilor și cu tradiția apostolică din care provine celebrul instrument hermeneutic numit *Regula veritatis*. Printr-un efort considerabil, episcopul nu își propune să creeze o teză proprie, de pe aceleași coordonate și cu aceleași instrumente ca ale oponentilor, ci dimpotrivă. Deoarece miza este interpretarea autentică a Scripturii, episcopul lasă la vedere maniera în care a interpretat textul sacru, cum anume a derivat implicații și cum a definit termenii cu care lucrează pentru a nu crea confuzie și nici concluzii inconsecvente. Urmărind acest exercițiu acrobatic la Sf. Irineu, putem ajunge să identificăm coordonatele conceptului de *incoruptibilitate* în limitele pe care le-am precizat deja. Acest concept joacă un rol important în proiectul episcopului, anume acela de a delimita teologia și antropologia creștină de filosofia greacă. În plan antropologic, conceptul de *incoruptibilitate* joacă un rol sintetizator pentru gândirea Sf. Irineu, în acord cu abordarea sa biblică, unitară a învățăturii creștine.

În opera teologică a Sf. Irineu se poate aprecia rolul cheie al conceptului de *incoruptibilitate*⁵, în special în conturarea unei relații de corespondență dintre învățătura biblică despre Dumnezeu și cea despre om. Acest concept sintetizează mai multe aspecte ale antropologiei biblice, așa cum a fost dezvoltată de episcop în opera sa: unul *hristologic*, pentru că este construită în relație cu evenimentul întrupării Fiului; unul *iconomic*, pentru că procesul de creștere și dezvoltare a omului spre destinul său este realizat în toate etapele iconomiei divine în istorie; unul *ecleziologic* și *pneumatologic*, pentru că *incoruptibilitatea*, ca destin al omului, este realizată de Duhul Sfânt în Biserică.

În lucrarea de față ne propunem să realizăm o analiză a bazelor biblice care definesc și susțin conceptul de *incoruptibilitate*, așa cum a fost formulat în gândirea teologică și antropologică a Sf. Irineu. În acest sens, dorim să analizăm câteva dintre cele mai importante exegeze biblice ale episcopului cu scopul de a surprinde maniera în care aceste texte participă la definirea conceptului de *incoruptibilitate*, precum și implicațiile

---

⁵ La ceea ce a realizat E. Osborn în *Irenaeus of Lyons*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, cu ajutorul conceptului de recapitulare, Y. de Andia încearcă un fel de replică pe baza conceptului de *incoruptibilitate*. Autoarea consideră că *incoruptibilitatea* este un termen cheie al teologiei Sf. Irineu, care este construit trinitar și permite sintetizarea întregii iconomii a mântuirii, cu toate etapele sale, de la creație și până în eshaton, conform Y. de Andia, *Homo vivens*, pp. 20-21.

acestora în plan antropologic. Ne oprim atât la texte din Vechiul Testament (în special din Geneza și Psalmi), cât și din Noul Testament (în special din Evangheliile după Matei și după Ioan și din epistolele pauline: Romani, Galateni, I și II Corinteni, Efeseni).

3. Stadiul cercetării în literatura de specialitate

Analiza literaturii de specialitate asupra operei și vieții Sf. Irineu ne conduce la formularea câtorva observații despre cercetările românești dedicate acestui părinte al Bisericii, pe de o parte, și despre domeniul teologiei biblice, pe de altă parte. În ambele cazuri însă, la noi se constată, comparativ cu alte medii teologice, un decalaj important în privința preocupărilor și realizărilor la nivel academic. Vorbim despre un nivel incipient, de debut, al cercetării asupra operei Sf. Irineu în România în comparație cu un număr considerabil mai mare al rezultatelor și al temelor abordate în spațiile academice internaționale, în special începând cu partea a doua a secolului XX. De asemenea, constatăm o dominantă a preocupărilor de teologie dogmatică și istorică în defavoarea cercetării din domeniul teologiei biblice.

În cazul României, la acest moment, probabil că cea mai importantă lacună este lipsa unei traduceri a operei Sf. Irineu din limba latină sau din armeană veche, adică din manuscrisele disponibile ale operei episcopului de Lyon. Semnalăm două⁶ apariții în limba română a textului celei mai ample opere a acestuia, *Adversus Haereses*, text păstrat până astăzi într-o versiune completă în limba latină și în versiuni incomplete sau fragmente în limbile greacă (doar o parte din prima carte și fragmente din celelalte), coptă și armeană. Din păcate, aceste traduceri nu sunt realizate din limba latină, ci din engleză și franceză. De asemenea, menționăm existența a două traduceri⁷ ale lucrării *Demonstrația propovăduirii apostolice*, text care s-a păstrat până astăzi doar într-o versiune în armeană veche.

---

⁶ Sf. Irineu de Lyon, *Contra ereziilor*, vol. 1,2, Editura Teologie pentru azi, București, 2007 (traducere din limba engleză); Sf. Irineu de Lyon, *Cuvânt împotriva ereziilor*, Editura Cuget Românesc, Bârda, 150 pagini, 2012 (traducere din limba franceză a unei selecții din textul masivei *Adversus Haereses*).

⁷ Sf. Irineu de Lugdunum, *Demonstrația propovăduirii apostolice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 2001 (ediție care nu precizează limba din care s-a făcut traducerea); Sf. Irineu de Lyon *Demonstrația propovăduirii apostolice. Catehism pentru adulți*, Editura Patmos, Cluj Napoca, 2008 (traducere realizată după o traducere din limba franceză).

Cât despre lucrările apărute în limba română despre viața și opera Sf. Irineu, apreciem că literatura de specialitate existentă trădează o preocupare slabă a cercetării academice în această direcție. Menționăm existența unor cărți⁸ despre Sf. Irineu, lucrări cu caracter monografic și care deschid orizontul problematicii pe care o oferă scrierile episcopului de Lyon. De asemenea, studiile și articolele de specialitate asupra operei episcopului de Lyon sunt relativ puține. Unele dintre acestea realizează o sinteză a vieții și gândirii⁹ Sf. Irineu, iar altele abordează subiecte specifice din perspectiva teologiei dogmatice¹⁰.

În privința studiilor din perspectiva teologiei biblice¹¹, stadiul cercetării operei Sf. Irineu suferă și mai mult. În România, cercetarea propusă în această lucrare are caracter de noutate și vine să acopere un gol din domeniul reflecției teologice asupra lucrărilor Sf. Irineu. O posibilă contribuție a cercetării trebuie legată de obiectivul acesteia de a studia bazele

---

⁸ P.S. Irineu Bistrițeanul, *Sfântul Irineu de Lyon – polemist și teolog*, Editura Cartimpex, Cluj Napoca, 1998 (110 pagini) și I. Goje, *Sfântul Irineu – apărător al învățăturii creștine*, Editura Renașterea, Cluj Napoca, 2002 (400 pagini).

⁹ T. Meleşcan, „Sfântul Irineu”, *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, LIV, 1-2, 1978, pp. 96-100; M. Hau, „Atitudinea față de erezii a Sf. Irineu de Lugdunum”, *Orthodoxia*, XL, 1, 1989, pp. 63-71; R. Rus, „Coordonate ale gândirii teologice a Sf. Irineu din Lyon”, *Studii teologice*, LIII, 3-4, 2001, pp. 3-15.

¹⁰ N. Chișescu, „Teoria recapitulațiunii (ανακεφαλαίωσις) la Sf. Irineu”, *Studii teologice*, anul 7, 1938-1939, pp. 115-130; V. Ioniță, „Sfânta Tradiție văzută de Sf. Irineu al Lyonului”, *Studii Teologice*, XXIII, 7-8, 1971, pp. 534-545; M. Neamțu, M., „Spre o teologie a Numelui Mântuitorului Iisus Hristos, în opera Sf. Irineu”, *Mitropolia Olteniei*, XXIX, 10-12, 1977, 764-769; P.I. Ilea, „Recapitularea tuturor în Hristos în teologia Sf. Irineu de Lyon”, *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai” – Theologia Orthodoxa*, Cluj Napoca, 1, 2005, pp. 205-221.

¹¹ În acest domeniu, am identificat lucrarea A. Pavel, „Vechiul Testament în preocupările Sf. Irineu al Lugdunumului”, *Altarul Banatului*, VI, 1-3, 1995, pp. 7-24. În perioada celor trei ani ai studiilor doctorale sub îndrumarea pr. Prof. univ. dr. Stelian Tofană, am publicat o serie de studii asupra operei Sf. Irineu la nivelul temei de cercetare propuse în această lucrare. Menționăm aici: D.V. Jemna, „Aphtharsia in the Pauline Thought. A biblical anthropological perspective”, *Sacra Scripta*, X, 1, 2012, pp. 69-97; D.V. Jemna, „Gen. 1-3. Influența textului în dezvoltarea conceptului de incoruptibilitate la Sf. Irineu de Lyon”, *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai” - Theologia Orthodoxa*, 1, 2011, pp. 33-46; D.V. Jemna, „Incoruptibilitatea în Vechiul Testament. O analiză din perspectivă antropologică”, *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai” - Theologia Orthodoxa*, 2, 2011, pp. 37-50; D.V. Jemna, „Antitezele pauline din 1 Corinteni 15 în antropologia Sf. Irineu”, *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai” - Theologia Orthodoxa*, 2, 2010, pp. 47-60; D.V. Jemna, „Repere biblice ale antropologiei Sf. Irineu de Lyon în cele patru Evanghelii”, *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*, XIII, 2009-2010, pp. 201-223; D.V. Jemna „Ps. 81 în antropologia Sf. Irineu”, *Anuarul Uniunii Bibliștilor din România*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 1, 2011, pp. 42-63.

biblice care fundamentează un concept esențial al antropologiei Sf. Irineu, și anume conceptul de *incorruptibilitate*.

Din perspectiva teologiei biblice, s-au realizat o serie de studii care evidențiază modul în care Sf. Irineu a utilizat textele Scripturii pentru a-și fundamenta gândirea teologică, maniera în care acest gânditor a interpretat diverse pasaje biblice pentru a construi un argument teologic sau apologetic. Studiile asupra Sf. Irineu din perspectiva teologiei biblice nu sunt foarte numeroase și nu acoperă decât o mică parte a problematicii pe care o poate ridica opera episcopului de Lyon prin prisma modului în care autorul se raportează la textul Scripturii¹² și a manierei în care interpretează textele Scripturii. În limita cunoștințelor de care dispunem, considerăm că un câmp important de cercetare puțin explorat este acela al analizei modului în care Sf. Irineu a construit anumite concepte cheie ale gândirii sale teologice pe baza conceptelor biblice întâlnite la autorii Sfintei Scripturi. Un asemenea caz îl reprezintă conceptul de *incorruptibilitate*, care va sta în atenția cercetării de față.

Studiile existente asupra conceptului de *incorruptibilitate*¹³ la Sf. Irineu sunt realizate din perspectiva teologiei dogmatice, ca încercări de a sin-

---

¹² A se vedea, de exemplu, A. Houssiau, „L'exegese de Mt. 11, 27b selon S. Irénée”, *Ephemerides Theologicae Lovanienses*, 29, 1953, pp. 328-354; R. Luckhart, „Matthew 11, 27 in the Contra Haereses of St. Irenaeus”, *Revue de l'Université d'Ottawa*, 23, 1953, pp. 65-79; A. Benoit, „Ecriture et Tradition chez Saint Irénée”, *Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses*, 40, 1960, pp. 32-43; P. Ferlay, „Irénée de Lyon exegete du quatrième Evangile”, *Nouvelle Revue Théologique Louvain*, 106, 1984, pp. 222-234; D.L. Balas, „The use and interpretation of Paul in Irenaeus' five books „Adversus haereses””, *Second Century*, 9, 1992, pp. 27-39; R.A. Norris, „Irenaeus' Use of Paul in His Polemic against the Gnostics”, in *Paul and the Legacies of Paul*, Ed. W.S. Babcock, Dallas, SMU, 1990, pp. 79-98; L.B. Sesboué, „La preuve par les écritures chez saint Irénée. A propos d'un texte difficile du livre III de l'Adversus haereses”, *Nouvelle Revue Théologique Louvain*, 103, 1981, pp. 872-8; A.C. Jacobsen, „The importance of Genesis 1-3 in the Theology of Irenaeus”, *Zeitschrift für Antikes Christentum*, vol. 8, 2005, pp. 299-316; F.G., Lewis, *Irenaeus testimony to the Fourth Gospel*, The University of Chicago Press, 1908; J. Lawson, *The biblical theology of St. Irenaeus*, Epworth Press, London, 1948; G. Wingren, *Man and the incarnation. A study in the biblical theology of Irenaeus*, Edinburgh, 1959; T. Holsinger-Friesen, *Irenaeus and Genesis: A Study of Competition in Early Christian Hermeneutics*, Eisenbrauns, Winona Lake, 2009; M.C. Steenberg, *Of God and Man. Theology as anthropology from Irenaeus to Athanasius*, T&T Clark, 2009.

¹³ Ne referim în special la: M. Aubineau, „Incorruptibilité et divinisation selon S. Irénée”, *Recherche des Sciences Religieuses*, 44, Paris, 1956, pp. 25-52; Y. de Andia, *Homo vivens: incorruptibilité et divinisation selon Irénée de Lyon*, Etudes Augustiniennes, Paris, 1986 și Lassiat, H., *Promotion de l'homme en Jesus Christ d'après Irénée de Lyon*, Maison Mame, Strasbourg, 1974. Acești autori asociază termenului *incorruptibilitate* sensul pe care îl vor defini părinții de după Sf. Irineu pentru termenul grecesc *teosis*.

tetiza¹⁴ gândirea teologică și antropologică a episcopului cu ajutorul acestui instrument. Dintre aceste studii, ne reține atenția lucrarea realizată de Y. de Andia: *Homo vivens: incorruptibilité et divinisation selon Irénée de Lyon*, Paris, 1986. Autoarea consideră că *incoruptibilitatea* este o noțiune centrală a teologiei Sf. Irineu, pentru că ea se regăsește în tot procesul de *indumnezeire* a omului, de la creație până la realizarea ei eshatologică. În *Homo vivens*, Y. de Andia observă corect că Sf. Irineu dezvoltă o concepție despre iconomia salvării într-o dinamică trinitară și consideră că această abordare a operei Sf. Irineu reprezintă tocmai noutatea cercetării sale. De aceea, autoarea își propune să realizeze o sinteză a gândirii Sf. Irineu cu ajutorul conceptului de *incoruptibilitate* și a viziunii trinitare asupra iconomiei divine. Inspirată de o lucrare a lui H.U. von Balthasar, Y. de Andia consideră că Sf. Irineu este un teolog al unității, iar o lucrare de sinteză asupra operei episcopului trebuie înțeleasă în acest sens de unitate, recunoscând că literatura de specialitate a adus numeroase obiecții lipsei de sistem din opera Sf. Irineu. Conform sintezei lui A. Benoit asupra tipurilor de abordări ale operei Sf. Irineu, Y. de Andia precizează că lucrarea ei nu este una asupra surselor gândirii episcopului, ci asupra unei teme, anume cea a *incoruptibilității*. Ca metodă, autoarea analizează tema în acord cu intenția dublă a Sf. Irineu anunțată în titlul complet¹⁵ al lucrării *Adversus Haereses*, anume de a denunța și de a respinge învățătura falsă a gnosticilor. În acest sens, autoarea consideră că o contribuție proprie asupra studiului operei Sf. Irineu este aceea de a analiza interpretările episcopului la pasajele pauline din I Corinteni 15 care privesc tema învierii trupului. Într-adevăr, prin intenția sa, Y. de Andia își propune să aducă contribuții din perspectiva teologiei biblice asupra operei Sf. Irineu. Considerăm însă că ceea ce realizează autoarea este un exercițiu limitat și care nu respectă în totalitate metoda teologiei biblice. Practic avem de-a face cu inserarea unor capitole care prezintă exegezele Sf. Irineu la anumite texte ale Scripturii într-o lucrare tematică și realizată după metoda teologiei sistematice. De asemenea, autoarea nu face niciun fel de aprecieri asupra caracterului

---

¹⁴ A. Benoit remarcă faptul că în general studiile asupra operei și gândirii Sf. Irineu pot fi grupate în trei categorii: cele clasice, specifice teologiei dogmatice, au ținut spre realizarea unor sinteze care în general s-au realizat în jurul unor termeni sau a unor teme teologice importante; cele istorice, care au fost preocupate de autenticitatea surselor, a tipurilor lor etc.; cele care privesc argumentele și tipurile de argumentare. În această categorie putem include și studiile din perspectiva teologiei biblice. A se vedea, A. Benoit, *Irénée. Introduction à l'étude de sa théologie*, PUF, Paris, 1960, pp. 9-40.

¹⁵ ἔλεγχος καὶ ἀνατροπή της ψευδωνύμου γνώσεως

biblic al conceptului de *incoruptibilitate*, nici asupra prezenței acestuia în Scripturi și nici a utilizării lui la autorii biblici. Chiar și în aceste condiții, apreciem rezultatele autoarei care surprind cu acuratețe câteva dintre caracteristicile gândirii și operei Sf. Irineu, pe care le utilizează în tratarea temei *incoruptibilității* și în analiza interpretărilor Sf. Irineu la anumite pasaje biblice.

4. Cadru de lucru

În urma analizei celor câteva neajunsuri legate de ceea ce s-a realizat în literatura de specialitate, atât asupra conceptului de *incoruptibilitate*, cât și a studiului din perspectiva teologiei biblice, în lucrarea de față ne propunem o analiză care să depășească aceste limite și să aducă câteva contribuții la dezvoltarea cercetării biblice asupra Sf. Irineu. Obiectivul de a studia fundamentele biblice ale conceptului de *incoruptibilitate* în antropologia Sf. Irineu presupune mai întâi un studiu preliminar la câteva capitole importante. În primul rând, fiind vorba despre interpretările episcopului la texte biblice, este esențială înțelegerea modului în care Sf. Irineu s-a raportat la Scriptură, dacă a lucrat cu o anumită metodă interpretativă și în ce constă această metodă. Tema aceasta este abordată în literatura de specialitate din diverse perspective în studii la care facem trimitere în capitolul următor al lucrării. În al doilea rând, o asemenea cercetare presupune o analiză a prezenței și locului termenului *incoruptibilitate* în textul biblic, a istoriei și pătrunderii lui în textul sacru. O atare întreprindere are caracter de noutate și reprezintă o contribuție a acestei lucrări. În al treilea rând, cunoscând metoda episcopului, considerăm că o cercetare de acest tip necesită o analiză a modului în care conceptul este receptat în cadrul gândirii gnostice, împreună cu modul în care adversarii episcopului folosesc textul Scripturii pentru a-și fundamenta poziția cu privire la *incoruptibilitate*. Problema este atinsă tangențial în literatură, în lucrări care privesc gândirea gnostică în general și nu explicit *incoruptibilitatea*. În final, analiza exegezelor Sf. Irineu la textele biblice care susțin conceptul de *incoruptibilitate* presupune și o analiză critică printr-o raportare la exegezele patristice de dinainte sau de după Sf. Irineu, și totodată un exercițiu comparativ cu exegeza modernă. Și la acest capitol lucrarea aduce contribuții, dacă ținem cont de ceea ce s-a realizat în literatură până la acest moment.

În vederea atingerii obiectivului propus, plecăm de la două premise de lucru. Prima ipoteză a cercetării este aceea că ideea directoare a gândirii teologice și antropologice a Sf. Irineu este cea afirmată în introducerea

cărții a V-a a lucrării sale, *Adversus Haereses*: „Dumnezeu a devenit ceea ce noi suntem pentru ca să ne facă pe noi ceea ce El este”. Aceasta este o idee cu puternice rădăcini biblice (cf. II Cor. 8, 9, Filip. 2, 6-8) și va deveni o formulă celebră la marii teologi ai Bisericii de mai târziu („Dumnezeu s-a făcut om pentru ca omul să devină dumnezeu”). În baza acestei ipoteze, acceptăm că antropologia Sf. Irineu este una profund hristologică și că exegezele sale biblice la textele cu caracter antropologic sunt realizate în cheie hristologică și cu ajutorul tipologiei biblice.

A doua ipoteză de lucru este aceea că la Sf. Irineu conceptul de *incoruptibilitate* instrumentează cel mai bine ideea directoare a gândirii sale teologice (sintetizată de propria formulă „Fiul lui Dumnezeu a devenit Fiul omului, pentru ca, la rândul său, omul să devină fiul lui Dumnezeu”) printr-o proiecție asupra condiției originare și actuale a omului dinspre datele finale, ale împlinirii întregului plan divin. La Sf. Irineu, această proiecție este posibilă doar prin intermediul evenimentului întrupării. Conceptul de *incoruptibilitate* ne prezintă întruparea Fiului lui Dumnezeu într-o perspectivă mai complexă care nu se rezumă doar la rezolvarea problemei căderii omului. Aceasta este legată de planul lui Dumnezeu de a-l face pe om părtaș slavei Sale, vieții sale plene, adică de a-l desăvârși pe om, de a-l îndumnezei. *Incoruptibilitatea* este această desăvârșire ca împlinire a destinului omului, este darul lui Dumnezeu de a trăi cu El și ca El, însă păstrând distincția dintre ființa creată și cea necreată. Este vorba despre moștenirea care se obține prin acordul liber al omului și prin participarea acestuia la un proces continuu de maturizare și de asumare a unui nivel mai profund al relației sale cu Dumnezeu. Sf. Irineu dorește să demonstreze, împotriva gnosticilor, că fiecare om poate ajunge la *incoruptibilitate*, nu doar o elită spirituală sau niște oameni cu o natură superioară. Mai mult, *incoruptibilitatea* este o stare a omului integral, episcopul insistând asupra faptului că trupul este destinat *incoruptibilității*, așa cum menționează Scriptura și tradiția apostolică. În viziunea sa, fiecare creștin este chemat să atingă nemurirea și *incoruptibilitatea*, să devină dumnezeu prin înfiere, așa cum interpretează episcopul unul din textele sale favorite, Psalmul 82, 1-6.

În acord cu obiectivul propus, cu metoda și ipotezele prezentate mai sus, lucrarea este structurată pe cinci capitole, urmate de concluzii și bibliografie. În primul capitol ne propunem să realizăm o scurtă privire asupra vieții și operei Sf. Irineu, urmată de o analiză a metodei exegetice a episcopului. Capitolul se încheie cu o aplicație care are rolul să probeze caracterul biblic al antropologiei Sf. Irineu. Este analizată una dintre

tipologiile biblice (*Adam – Hristos*) pe care episcopul o utilizează în elaborarea concepției sale despre om. În capitolul al doilea, se studiază ideea de *incoruptibilitate* așa cum apare în Scriptură, în Vechiul și Noul Testament. Ca abordare, ne oprim doar asupra ocurențelor termenului *incoruptibilitate* în textul biblic. În capitolul următor, analiza continuă cu evidențierea modului în care este definit conceptul la gnostici și la Sf. Irineu. Capitolul patru cuprinde o analiză la câteva texte din Vechiul Testament, în special din Geneza 1-3 și Psalmul 81, așa cum sunt interpretate de Sf. Irineu pentru construcția antropologiei sale. Capitolul final vizează pasaje din Noul Testament, iar analiza interpretărilor se realizează structurat în funcție de textele biblice: sinoptice, ioanine și pauline. Lucrarea se încheie cu o serie de concluzii, cu aprecieri privind deschiderile pe care le oferă cercetarea biblică asupra Sf. Irineu. În finalul lucrării sunt prezentate sursele bibliografice utilizate, grupate în comentarii biblice, lucrări de specialitate în antropologie și referitoare la Sf. Irineu, urmate de articole și studii în domeniu.

I. Viața și opera Sfântului Irineu în contextul experienței Bisericii din secolul al II-lea

1.1. Episcopul de Lyon: omul și opera

Personalitatea și contribuția importantă a Sf. Irineu de Lyon la dezvoltarea teologiei și gândirii creștine au fost remarcate de autorii de specialitate începând cu epoca patristică și până în prezent. Eusebiu de Cezareea îl pomenește pe episcopul de Lyon ca mărturisitor al credinței, un luptător pentru apărarea ortodoxiei și un „făcător de pace”¹⁶. Sf. Vasile cel Mare îl numește „ilustrul Irineu”¹⁷, iar Augustin îl prezintă ca pe un adevărat om al lui Dumnezeu, un sfânt al Bisericii¹⁸. Literatura de specialitate contemporană admite aproape în unanimitate că Sf. Irineu este cel mai important și mai influent¹⁹ teolog din perioada ante-niceeană. Deși opera sa a fost multă vreme neglijată, interesul pentru Sf. Irineu a crescut simțitor în secolul al XX-lea, când i s-au dedicat numeroase studii și teze de doctorat din perspectiva teologiei dogmatice, biblice și istorice. Asemenea lucrări evidențiază rolul esențial al operei scrise și al activității publice ale Sf. Irineu pentru păstrarea ortodoxiei în frământatele secole II și III A.D.

1.1.1. Coordonate biografice

Literatura patrologică îl plasează pe Sf. Irineu după Părinții Apostolici, în finalul grupului de scriitori ai Bisericii numiți „apologeți”²⁰. Criteriul

---

¹⁶ Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericească* III.23.2, V.24.18.

¹⁷ Vasile cel Mare, *Despre Duhul Sfânt* XXIX.

¹⁸ Augustin, *Contra Julianum* I.1.

¹⁹ De exemplu, M.A. Donovan îl consideră pe episcopul de Lyon drept arhitectul identității creștine, care se coagulează în secolul al II-lea, cf. M.A. Donovan, *One Right Reading? A Guide to Irenaeus*, Liturgical Press, Collegeville, 1997, p. 3.

²⁰ Există și câteva excepții de la această încadrare. Patrologul J. Quasten îl include pe Sf. Irineu într-o grupă separată a autorilor care reprezintă începuturile scrisului contra ereziilor, cf. J. Quasten, *Patrology*, vol. I, Christian Classics, Allen, 1983. P. Schaff îl include pe Sf. Irineu în același volum cu Justin Martirul și Părinții Apostolici, cf. P. Schaff, *The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*, Eerdmans, Grand Rapids, Christian Classics Ethereal Library, 2002.

istoric este determinant pentru această încadrare, însă opera episcopului de Lyon se distanțează radical²¹ de cea a apologeților.

Perioada în care a trăit și a activat acest părinte al Bisericii este complexă și poate fi apreciată drept una de tranziție, atât în privința gândirii teologice, cât și a experienței Bisericii aflate sub prigoana Romei. Viața și activitatea Sf. Irineu se suprapun peste perioada de trecere de la scrisul apologetic la cel teologic, deschis de școala din Alexandria prin operele lui Clement și Origen. Comunitatea creștină nu era foarte mare în acea vreme, dar era persecutată și considerată o mișcare periculoasă pentru elita religioasă, politică și intelectuală a vremii. În același timp, viața comunității creștine din secolul al II-lea avea de înfruntat una dintre marile erezii care au lovit Biserica de-a lungul existenței sale istorice. Este vorba despre *gnosticism*, un ansamblu de idei și de practici religioase și intelectuale sincretice, cu caracter ezoteric, care pretindeau a fi parte a corpului creștin, dacă nu chiar expresia cea mai înaltă a acestuia. Împotriva grupărilor gnostice își propune să lupte Sf. Irineu. Este vorba despre grupuri sectare cu o învățătură căreia episcopul îi dă un nume inspirat din textul biblic al Noului Testament: ψευδώνυμος γνῶσις („știința pe nedrept numită așa”, cf. I Tim. 6, 20).

Sf. Irineu de Lyon (de Lugdunum) s-a născut, cel mai probabil, într-o familie de greci²², undeva în Asia Mică, posibil la Smirna, în jurul anului 130 A.D. În literatura de specialitate există mai multe variante²³ cu privire la data și locul nașterii sale, însă pentru fiecare variantă trebuie luată în calcul relația de ucenicie dintre Sf. Irineu și Sf. Policarp, cel care a murit ca martir²⁴ în anul 155 A.D. la Smirna. Dacă locul și data nașterii sunt greu de precizat, avem indicii cu privire la copilăria și tinerețea Sf. Irineu. Mai întâi, în *Historia Ecclesiastica* V.20.4-7, istoricul Eusebiu de Cezareea prezintă o scrisoare²⁵ a Sf. Irineu către prietenul său din copilărie Florinius. Conform textului scrisorii, în sufletul viitorului episcop de Lyon au pătruns cu putere și de timpuriu cuvintele Sf. Policarp, păstrând în memorie amintirea de neșters a însușirilor personalității acestuia. Sf. Policarp a fost ucenicul

²¹ După cum vom arăta în această lucrare, deși Sf. Irineu cunoaște și folosește opera apologeților, el nu continuă linia lor de gândire, așa cum o va face școala din Alexandria.

²² Asupra acestei ipoteze, precum și a celei cu privire la educația Sf. Irineu în școlile de limbă greacă ale epocii se pronunță mai mulți autori, dintre care amintim pe D. Minns, *Irenaeus: An Introduction*, T&T Clark, Lodon, 2010, p. 1. A. Gouilloud, apreciază că Sf. Irineu s-a născut într-o familie de creștini, fapt care a facilitat intrarea sa într-un proces de ucenicie timpurie pe lângă Sf. Policarp, cf. A. Gouilloud, *Saint Irénée et son temps*, Briday, Librairie - Editeur, Lyon, 1876, p. 5.

apostolului Ioan și este receptat de viitorul său ucenic ca un impunător personaj al Bisericii din vremea sa. Sf. Irineu remarcă harisma și puterea cu care maestrul său prezenta la Smirna mesajul și minunile Mântuitorului.

O altă sursă de informații despre copilăria Sf. Irineu și despre relația sa cu Sf. Policarp o reprezintă principala sa lucrare²⁶ în cinci cărți, *Adversus Haereses*. Din cartea a treia a acestei opere reținem următorul pasaj:

Dar Policarp, nu numai că a fost instruit de către apostoli și a viețuit cu mulți dintre cei care au văzut pe Hristos, dar a fost numit, de asemenea, de către apostoli, pentru Asia, episcop al Bisericii din Smirna. Eu însumi l-am văzut în tinerețea mea timpurie – pentru că a trăit un timp foarte lung și a ajuns la o vârstă înaintată, iar după ce a depus o glorioasă și strălucitoare mărturie, a plecat din această viață²⁷.

²³ J.M.A. Beaven, coroborând informațiile oferite de Eusebiu și data martirajului Sf. Policarp, avansează ipoteza nașterii Sf. Irineu în anul 150 A.D., cf. J.M.A. Beaven, *An Account of the Life and Writings of St. Irenaeus*, London, 1841, pp. 1-3. J. Lawson datează nașterea episcopului de Lyon în anul 130 A.D., cf. J. Lawson, *The Biblical Theology of St. Irenaeus*, Epworth Press, London, 1948, p. 3, iar F.R.M. Hitchcock pare să adopte o poziție similară, după ce prezintă o serie de variante susținute de alți autori: 120, 115, 140 A.D., cf. F.R.M. Hitchcock, *Irenaeus of Lugdunum. A study of his teaching*, Cambridge University Press, Cambridge, 1914, p. 2. Alți autori, precum P. Beuzart, nu precizează o dată anume, ci oferă un interval destul de mare pentru o posibilă dată de naștere a episcopului, între 120 și 150 A.D., comentând mai degrabă importanța specificului perioadei în istoria Bisericii, cf. P. Beuzart, *Essai sur la Théologie d'Irénée*, Ernest Leroux, Paris, 1908, pp. 8-9.

²⁴ Data martirajului este 23 februarie 155, în timpul împăratului Antonin Pius, cf. *Actele Martirice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1987, p. 20.

²⁵ În textul scrisorii se menționează perioada copilăriei Sf. Irineu: „Te vedeam pe vremea când eram copil în Asia inferioară pe lângă Policarp...”, cf. Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericească V.20.5*, citat după ediția din Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1987.

²⁶ Citările din această lucrare sunt făcute după ediția franceză: Irénée de Lyon, *Contre les hérésies*, Sources Chrétiennes, Les Editions du Cerf, Paris, astfel: *Livre I*: 263, 264 (1979): texte et trad. A. Rousseau, L. Doutreleau; *Livre II*: 293, 294 (1982): texte et trad. A. Rousseau, L. Doutreleau; *Livre III*: 210, 211 (1974): texte et trad. A. Rousseau, L. Doutreleau; *Livre IV*: 100; 2 vols. (1965): texte et trad. A. Rousseau, B. Hemmerding, L. Doutreleau, C. Mercier; *Livre V*: 152, 153 (1969): texte et trad. A. Rousseau, L. Doutreleau, C. Mercier. De regulă, pe lângă textul în limba latină, s-au consultat și alte ediții ale traducerii lucrării Sf. Irineu în limbile franceză și engleză, sursele fiind precizate la bibliografie. Pentru toate citările din această lucrare a Sf. Irineu vom folosi doar abrevierea AH (*Adversus Haereses*), cartea, capitolul și subcapitolul.

²⁷ AH III.3.4

Textul de mai sus este important pentru datarea nașterii episcopului de Lyon fiindcă ne indică atât vârsta înaintată (probabil 75 de ani) la care a avut loc martirajul Sf. Policarp, cât și faptul că Sf. Irineu l-a cunoscut pe acesta la o vârstă care i-a permis intuirea persoanei și receptarea mesajului episcopului de Smirna.

Dincolo de detaliile istorice care ar permite plasarea exactă a momentului nașterii Sf. Irineu, mult mai important de remarcat este faptul că documentele disponibile ne dau certitudinea plasării istorice a episcopului de Lyon în vremea Bisericii primare, foarte aproape de Hristos, la a doua generație după apostoli. Relația de ucenicie cu Sf. Policarp are un ascendent într-o altă relație de formare (cea dintre Ioan și Sf. Policarp), linia uceniciei predată de Iisus Hristos apostolilor nefiind întreruptă. Continuitatea *Tradiției* apostolice prin formarea de ucenici reprezintă mandatul lăsat de Mântuitorul apostolilor săi (cf. Mt. 28, 19), iar Sf. Irineu depune mărturie despre prezența acestei viziuni și experiențe vii în generațiile următoare, el însuși fiind parte a acestui proces. *Tradiția* apostolică este reprezentată de un proces continuu de formare de noi generații de credincioși capabili să ducă Adevărul mai departe (cf. II Tim. 2, 1) și constituie un cadru concret de manifestare a revelației creștine, de interpretare și aplicare a Sfințelor Scripturi. În consecință, ne așteptăm ca viața și opera Sf. Irineu să fie puternic influențate de apostoli și de ucenicii acestora în cadrul *Tradiției* care a păstrat și a trăit adevărul revelat de Mântuitorul Hristos. Acest aspect este foarte important pentru înțelegerea operei Sf. Irineu, a mesajului pe care l-a transmis ucenicilor săi și întregii Biserici într-o perioadă dificilă din existența ei.

Nu avem date concludente care să explice plecarea Sf. Irineu din Asia Mică la Lyon, în Galia. Această mutare ar putea fi înțeleasă în contextul existenței unui proces de migrație²⁸ a unei importante populații din această zonă spre Europa și în special către Galia, în secolul al II-lea A.D. S-a avansat și teoria conform căreia Sf. Irineu ar fi fost trimis²⁹ în Galia de către maestrul său Policarp, dar nu există dovezi concludente în sprijinul acestei ipoteze. De asemenea, nu există evidențe că Sf. Irineu ar fi fost la Roma³⁰ înainte

²⁸ Cf. R. Grant, *Irenaeus of Lyons*, Routledge, London, 1997, p. 4. B. Sesboue este de părere că principala rațiune a plecării Sf. Irineu la Lyon este de ordin economic, cf. B. Sesboue, *Tout récapituler dans le Christ. Christologie et sotériologie d'Irénéus de Lyon*, Desclée, Paris, 2000, p. 15.

²⁹ F.R.M. Hichcock atribuie această tradiție lui Grigorie de Tours, cf. F.R.M. Hitchcock, *Irenaeus of Lugdunum*, p. 3.

³⁰ Un adept al acestei poziții este F.R.M. Hichcock, care consideră că Sf. Irineu ar fi petrecut ceva timp în Roma, unde a învățat despre erezia gnostică și a studiat opera Sf. Iustin Martirul, ceea ce i-a permis ulterior să scrie marea sa operă *Adversus Haereses*, cf. F.R.M. Hitchcock, *Irenaeus of Lugdunum*, p. 3.